

DEPRESIUNEA BEIUȘULUI ÎN PREISTORIE

de

DOINA IGNAT

Depresiunea Beiușului, parte integrantă a județului Bihor, cuprinde din punct de vedere geografic spațiul delimitat la est de crestele Munților Apuseni (M-ții Bihorului), la nord de Munții Pădurea Craiului, la vest și sud de Munții Codru-Moma.¹

Așezările umane care alcătuiesc această unitate geografică sunt în majoritate dispuse de-a lungul văilor și pâraielor care coboară din munți spre bazinul hidrografic al Crișului Negru. O altă grupare de așezări o formează cele răspândite pe dealurile din zonă. Lunca îngustă a Crișului Negru cuprinde, de asemenea câteva localități.²

Zona Beiușului beneficiază de un regim termic moderat, cu ierni nu prea aspre și veri răcoroase, cu vânturi moderate.³

Numeroasele peșteri uscate cu portaluri însoțite dispuse pe versanții munților, alături de terasele văilor, pâraielor și a Crișului Negru, au favorizat locuirea umană a zonei încă din epoca paleolitică.⁴

Cercetările arheologice sistematice ale acestui areal geografic sunt destul de reduse, raportate la numărul apreciabil de descoperiri întâmplătoare.

Menționăm astfel săpăturile arheologice efectuate de Ivan Ordentlich în anul 1971 la Răbăgani, în apropierea izvoarelor termale, pe terasa mijlocie a luncii, care au identificat o așezare neolitică.

La Sânicolaul de Beiuș, regretații arheologi Radu Popa de la Institutul de Arheologie din București și Nicolae Chidioșan de la Muzeul Țării Crișurilor au efectuat cercetări arheologice în așezarea feudală timpurie de-a lungul mai multor campanii. În campania din anul 1972, prin cercetările întreprinse de semnătura acestor rânduri, pe dealul „Boțocana” a fost identificată și o așezare neolitică distrusă parțial de locuirea medievală ulterioară.⁵

Coroborând aceste vestigii materiale oferite de cercetările sistematice precum și de descoperirile întâmplătoare constatăm că și în această

¹ I. O. Berindei, Gh. Măhăra, Gr. P. Pop, *Aurora Posea, Câmpia Crișurilor. Crișul Repede. Țara Beiușului*, Editura Științifică și Enciclopedică București, 1977, p. 320.

² Ioan Godea, *Zona etnografică a Beiușului*, Editura Sport—Turism, București, 1981, p. 7.

³ I. O. Berindei Gr. P. Pop, *Județul Bihor*, (monografie), Editura Academiei R.S.R., București, 1972, p. 12—19.

⁴ Doina Ignat, Tiberiu Jurcsák, *Cercetări arheologice și paleontologice în dealul Crișului Repede, Crisia*, 1979, pag. 65.

⁵ Doina Ignat, *Cercetări neolitice în Bihor*, Centenar muzeal orădean, 1972, p. 161—164.

zonă a Bihorului locuirea umană începe încă din epoca paleolitică, continuând, neîntrerupt, până în evul mediu timpuriu când unele localități sunt deja menționate în documentele vremii.

Ne propunem, în cele ce urmează repertorierea descoperirilor arheologice din această zonă (paleolitic, neolitic și eneolitic) cu scopul de a oferi un instrument de lucru util pentru arheologii care vor întreprinde în viitor cercetări arheologice într-un areal pe cât de interesant sub aspect științific, pe atât de puțin cunoscut.

1. *Câmpani*

Cu ocazia săpăturilor paleontologice efectuate în peștera „Dâmbul Colibii” — Peștera II — de pe Valea Sighiștelului de către Elena Terzea și C. Pleșa au fost descoperite fragmente ceramice neornamentate a căror pastă conține pleavă și o cupă cu picior.

Bibliografie: Doina Ignat, Repertoriul descoperirilor neolitice din Bihor, Crisia, 1973, p. 8, nr. 3.

2. *Chișcău*, com. Pietroasa

În „Peștera Urșilor” săpăturile arheologice și paleontologice au prieluit descoperirea unor oase (în special de urs de peșteră) cu urme de prelucrare — prin cioplire — datând din epoca paleolitică.

Prin cercetări de suprafață, efectuate în conul de dejecție de la intrarea în peșteră a fost descoperit un gratoar din silex cu retușe fine, atribuit aceleiași epoci.

Bibliografie: Doina Ignat, Tiberiu Jurcsák, Cercetări arheologice și paleontologice în Defileul Crișului Repede, Crisia, 1979, pag. 65; Tiberiu Jurcsák, Rozalia Poliș, Doina Ignat, Mihai Șerban, Elisabeta Popa, Date privind fauna fosilă a Peșterii Urșilor (Munții Bihor), Nymphaea, 1980—1981, pag. 216—217.

3. *Cotiglet*, com. Ceica

Dintr-un punct nelocalizat provine un topor din piatră șlefuită, atribuit epocii neolitice.

Tot dintr-un punct neprecizat provine un târnăcop de aramă cu un singur tăiș, aparținând epocii eneolitice.

Bibliografie: Repertoriul monumentelor din Bihor, 1974, p. 28 nr. 124 (în continuare Repertoriu...).

4. *Dușești* (com. Ceica)

Bibliografie: Repertoriu..., p. 33, nr. 155.

5. *Ginta* (com. Căpâlna)

Dintr-un punct neidentificat provin lame și nuclee de obsidian aparținând epocii neolitice.

Bibliografie: Repertoriu..., p. 36, nr. 181.

6. *Meziad* (com. Remetea)

Din peștera de la Meziad provin fragmente ceramice neolitice, dintre care unele pictate, descoperite cu ocazia amenajării unor trasee turistice.

Bibliografie: Repertoriu..., p. 44, nr. 247.

7. *Pocola*

Dintr-un loc neprecizat provine un târnăcop de aramă cu brațele în cruce, atribuit epocii eneolitice.

Bibliografie: Repertoriu..., p. 55, nr. 293.

8. Răbăgani

În apropierea izvoarelor termale, pe terasa mijlocie a luncii, a fost cercetată o aşezare neolitică având un singur nivel de locuire. Au fost descoperite fragmente ceramice şi unelte din piatră şlefuită.

Bibliografie: Repertoriu . . . , p. 56, nr. 306.

9. Răcaş (com. Dobreşti)

Din peştera „Cugliş“ (sau „Cobleş“) situată pe versantul stâng al văii cu acelaşi nume se păstrează în colecţia Secţiei de Ştiinţele Naturii a Muzeului Ţării Crişurilor oase cu urme de cioplire şi resturi de *Ursus spelaeus*.

Bibliografie: Repertoriu . . . , p. 66, nr. 351.

10. Sânicolau de Beiuş (com. Şoimi)

Cercetările arheologice întreprinse pe dealul „Boţocana“ au surprins un nivel de locuire neolitic. Au fost descoperite fragmente ceramice şi unelte de piatră şlefuită.

Bibliografie: Repertoriu . . . , p. 66, nr. 355.

11. Sighiştel (com. Câmpani)

În peştera „Măgura“ cu ocazia cercetărilor speologice au fost descoperite lame de silex datând din paleoliticul superior şi fragmente ceramice aparţinând culturii Coţofeni.

Bibliografie: Repertoriu . . . , p. 66, nr. 351.

12. Stâna de Vale (com. Budureasa)

Din malul pârâului care străbate staţiunea provine un fragment de lamă de obsidian aparţinând paleoliticului superior.

Bibliografie: Repertoriu . . . , p. 71, nr. 372.

Din datele prezentate reiese că zona geografică a Beiuşului a fost locuită încă din epoca paleolitică. Peştera l-a ocrotit pe acel om primitiv care încerca să păşească în istorie şi care ne-a lăsat uneltele sale drept mărturie.

Uneltele cioplite din os — aidoma celor din cremene — descoperite în „Peştera Urşilor“ de la Chişcău şi peştera „Cugliş“ de la Răcaş îşi găsesc analogii în peşterile din defileul Crişului Repede, iar în spaţii mai largi, în peşterile din Banat, în bazinul Caraşului (Peştera „Popovăţ“ şi „Peştera Cerbului“).⁶

Din peşterile din Alpii Austriei provin o serie de unelte din os, similare cu cele descoperite în judeţul Bihor, ca şi aici, neasociate cu unelte litice, din lipsa materiei prime.⁷

Piese din cremene şi obsidian, descoperite în peştera „Măgura“ şi la Stâna de Vale pot fi încadrate, după tehnica ciopririi, în paleoliticul superior.

Epoca neolitică, epocă în care comunităţile umane îşi durează aşezări stabile, este reprezentată prin numeroase descoperiri.

Peşterile continuă să fie folosite şi în această perioadă, ca adăposturi temporare pentru vânători şi păstori.

⁶ Doina Ignat, Tiberiu Jurcsák, *op. cit.*, p. 65.

⁷ Kurt Ehrenberg, *Versuch einer Übersicht . . .*, *Arhaeologia Austriaca*, Heft 59/60 Wien 1976, p. 1—19.

Ceramica descoperită în peștera „Dâmbul Colibii“ de la Câmpani aparține neoliticului timpuriu — respectiv culturii Starčevo-Criș.⁸

Fragmente ceramice pictate descoperite în peștera Meziad își găsesc analogii în numeroasele așezări ale neoliticului mijlociu din jud. Bihor.⁹

Cele două așezări cercetate sistematic, respectiv așezările de la Răbăgani și Sânicolaul de Beiuș, pot fi atribuite perioadei de trecere de la neoliticul târziu spre eneoliticul timpuriu.

Pentru epoca eneolitică, menționăm târnăcopul cu brațe în cruce descoperit la Pocola, fragmentul de topor de aramă de la Cotiglet, precum și fragmentele ceramice aparținând Culturii Coțofeni din peștera „Măgura“ de la Sighiștel.

Descoperirile arheologice aparținând epocii pietrei din Depresiunea Beiușului constituie dovezi concludente ale unei locuiri umane încă din perioada de antropogeneză.

Cercetările arheologice sistematice care își vor propune studierea acestei perioade străvechi, vor putea aduce noi și interesante contribuții la cunoașterea aprofundată a unui segment din istoria multimilenară a acestor ținuturi.

LA DÉPRESSION DE BEIUȘ PENDANT LA PRÉHISTOIRE

— résumé —

Au point de vue géographique, la zone à laquelle se réfère l'auteur constitue l'espace délimité à l'Est par Munții Apuseni (Munții Bihorului), au Nord par Munții Pădurea Craiului, à l'Ouest et au Nord par Munții Codru Moma.

Les nombreuses grottes disposées sur les versants de ces montagnes, mais aussi les terrasses des ruisseaux et de Crișul Negru ont favorisé l'habitation humaine déjà depuis l'époque paléolithique.

L'ouvrage se propose de répertorier les découvertes paléolithiques, néolithiques et énéolithiques connues dans la zone.

⁸ Gh. Lazarovici, *Neoliticul Banatului*, Cluj-Napoca, 1979, p. 70; Sever Dumitrașcu, *Cercetări arheologice în depresiunea Holodului (II)*, *Lucrări științifice*, Institutul de Învățământ Superior Oradea, 1972, p. 50—51; Doina Ignat, *Așezarea neolitică aparținând culturii Starčevo—Criș de la Suplacul de Barcău*, *Crisia* 1978, p. 11—26, Idem, *Așezarea neolitică aparținând culturii Starčevo—Criș de la Fughiu*, *Crisia*, 1979, p. 720.

⁹ Doina Ignat, *La céramique néolithique peinte du nord-ouest de la Roumanie, La civilisation de Cucuteni en contexte européen*, Iași, 1987, p. 44—45.